

ПРЕДЛОЖЕНИЯ

СВЪРЗАНИ С КУЛТИВИРАНЕТО НА ЛЕЧЕБНИ РАСТЕНИЯ ВЪВ ВРЪЗКА С ПО-ЕФЕКТИВНО ПРИЛАГАНЕ НА ЗАКОНА И УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА ПРАКТИКИТЕ ПО ПОЛЗВАНЕ И ОПАЗВАНЕ НА ЛЕЧЕБНИТЕ РАСТЕНИЯ

Предложенията са резултат на тригодишна съвместна работа на екипа на Фондация „Информация и природозащита“ и едни от най-опитните експерти в сектора, заедно с представители на заинтересовани страни от общини Ловеч, Априлци, Севлиево и Троян и други райони на страната. Изготвени са в рамките на Проект „Модел за опазване и устойчиво ползване на лечебните растения на общинско ниво, с участието на организациите на гражданското общество, местните общности и медиите“, с финансовата подкрепа на Конфедерация Швейцария, чрез Фонд за реформи, свързани с участието на гражданското общество.

1. Да се разработи, въведе и прилага система за събиране на /обективна информация и поддържане на национална база данни за отглеждането на лечебни растения (ЛР) – видове, площи, местоположение, произведена продукция, като се събира информация най-малко за етерично-маслените и медицински култури (лечебни растения), включени в списъка с култури и видове животни в обхвата на приоритетните сектори по ПРСР 2014-2020.
2. Удостоверенията за култивиране на лечебни растения (съгласно чл. 46, т. 3 от Закона за лечебните растения (ЗЛР) да се издават от съответната Областна дирекция „Земеделие“, а не от общинските администрации.
3. Да се насърчава производството на билки в подходящи за тях региони чрез данъчната политика, субсидиране, др. Да се прегледат и по възможност променят изискванията и условията за субсидиране на култивирането на ЛР по ПРСР 2014-2020, така че да стане достъпно за по-малки стопанства. Например: актуализиране на стандартния производствен обем (СПО) (лв./дка) за лечебни растения или промяна на необходимия СПО за стартиращи стопани.
4. Да се подпомогнат съответните научни институти за възстановяване и поддържане на ресурсен и селекционен център за лечебни и ароматни растения с цел интродукция и селекция на нови сортове и създаване/актуализиране на технологии за култивиране и съвременни технологични карти.
5. Списъкът на производители, търговци и заготовители на посевен и посадъчен материал от лечебни растения в Изпълнителната агенция по сортоизпитване апробация и семеконтрол (ИАСАС) да се раздели и поддържа отделно за производителите и отделно за търговците. Производителите да се пререгистрират през 5 години и регистърът да се поддържа на географски принцип по райони/области.

6. Да се разгледа и оцени възможността и по целесъобразност да се въведе следната промяна: позволителни за събиране на билки от диворастящи ЛР от държавния поземлен фонд да се издават и съответно да се събират такси за ползване от Областна дирекция „Земеделие“, а не от Областната администрация.
7. Да се съгласува и уеднакви терминологията по отношение на опазване, ползване, култивиране и преработка на лечебните растения, използвана в различните законови и подзаконови нормативни актове, стратегии, планове и програми в екологията, селското и горското стопанство, здравеопазването, хранително-вкусовата и фармацевтичната промишленост и козметиката.

ОБОСНОВКА И ОПИСАНИЕ НА СИТУАЦИЯТА

Съгласно чл. 44 на Закона за лечебните растения, **Министърът на земеделието и храните ръководи култивирането, селекцията и растителната защита на лечебните растения, както и устойчивото им ползване на територията на поземления фонд.** За осъществяване на дейността си по ал. 1 министърът:

- ръководи и координира дейностите, свързани с култивиране на лечебните растения, като организира:
  - а) селекция, интродукция, сортоподдържане и сортоизпитване;
  - б) производство и контрол на посевен и посадъчен материал;
  - в) разработване на екологосъобразни технологии за култивиране;
  - г) поддържане на колекции и семенни банки в условия извън естествената им среда;
- стимулира дейности, свързани с култивираното отглеждане на лечебните растения;
- разрешава вноса и износа на посевен и посадъчен материал от лечебни растения съгласно изискванията на Закона за посевния и посадъчния материал;
- организира поддържането и възстановяването на лечебните растения в земите, водите и водните обекти - държавна собственост.

Култивирането е важно, защото е най-успешният подход за опазване на диворастящите находища и за преодоляване на ресурсния дефицит от определени видове лечебни растения. Това важи особено за видове, които са редки и застрашени, както и за тези, които се ползват в особено големи количества. Вместо суровината да се събира от естествените находища в дивата природа, тя се набавя от култивираните площи. Така се осигурява качествена и голяма по обем суровина от билки, която отговаря по-добре на изискванията за съдържание на биологично активни вещества и хигиенно санитарните изисквания на производства от рода на фармацевтичните. Световна тенденция е преработвателната индустрия да предпочита суровини от култивирани растения. Все повече нараства и търсенето на биологично произведена суровина.

Когато от даден вид е необходима суровина, постоянно и в големи количества, най-добре и най-сигурно е видът да се култивира. Такива видове лечебни растения са ментата, маточината, лайката, кориандърът, резенето и др.

Когато видът се среща рядко и неговите запаси в природата са малки, се налага разработване на технологии за отглеждане и въвеждане на вида в култура, за да се осигури необходимата суровина и да не се унищожи в природата. Такива видове са дилинката, лечебната ружа, лудото биле, белият риган и др. Билки от тези видове се търсят ежегодно, но в естествените находища количеството е ограничено. Често това е така, защото запасите са изчерпани с годините, поради неразумно ползване и находищата трудно се възстановяват. Когато, растенията се развиват добре в култура, не е необходимо да се прибягва до диворастящите находища.

И от стопанска и от природозащитна гледна точка култивирането на лечебни растения е важно и има смисъл да се развива в България. Някои от проблемите и перспективите в сектора са:

Проблеми:

- Малки неконкурентни стопанства, в които се отглеждат лечебни растения.
- Ниска степен на механизация – обработваща техника, техника за сушене и преработка.
- Недостатъчни познания за културите и технологиите на отглеждане.
- Липса на реални възможности за финансиране/субсидиране.

От всичко това следва: ниска производителност, висока себестойност и в крайна сметка загуба на интерес към тази група култури.

Перспективи:

- подкрепа на държавата чрез създаване и прилагане на мерки за развитие на отрасъла.
- създаване на модерни специализирани ферми за отглеждане на култури от ароматни и лечебни растения.
- финансово подпомагане отглеждането на лечебни растения.

1. Значение на сектора билкосъбиране и някои основни проблеми за неговото развитие

Според неофициални данни от Асоциацията на билкарите и гъбарите от България ежегодно се изнасят около 17-20 000 тона сухи билки на стойност няколко десетки милиона евро. В сектора на билкопроизводство са заети около 300 000 души, като голяма част от тях са от най-бедните слоеве на населението, предимно от ромски произход. Въпреки голямата природозащитна и социална значимост на дейностите по събиране и преработка на билки няма актуална визия за развитие на сектора, съобразена с настоящите условия, която да се подкрепя и следва така, че да е най-полезно за страната ни и работещите в сектора.

България е един от най-големите износители на билки в света и е сред първите 3 в Европа. През 2006 година МС приема „Стратегия за развитие на подсектор “Лечебни растения” в българското земеделие, преработвателна промишленост и износ до 2010 г.” Тя е разработена от представители на държавната власт, в партньорство с Българската асоциация на билкарите и гъбарите и научни институции, с финансовата и техническа подкрепа на Германското дружество

за Техническо Сътрудничество (GTZ), в рамките на Проект „Насърчаване на българската хранително-вкусова промишленост“. В Стратегията се посочва, че нейното разработване е закономерен резултат от развитието на законодателството, политиката и действията за поддържане и опазване на **един от най-значимите възобновими ресурси на страната. Тази стратегия трябва да се актуализира и допълни. Голяма част от посочените в нея проблеми не са решени и са актуални и днес.**

Имаме съвременно законодателство, съобразено с международните изисквания, включително специализиран Закон за лечебните растения (ЗЛР), но той не се прилага ефективно. На практика никой не може да каже, какви количества билки от диворастящи и култивирани растения и на каква стойност се събират ежегодно в страната.

Въпреки отличните почвени и климатични условия в България за култивиране на ЛР, както и факта, че ароматните и медицинските растения са приоритетни видове за българското земеделие на практика в съществуващите институти от системата на Селскостопанска академия и/или БАН, не се прави селекция за създаване на нови сортове ЛР и почти никъде не се интродуцират чужди високопродуктивни сортове. Не се работи и по създаване и/или осъвременяване на технологии за отглеждане на лечебни растения. В Института по розата и етеричномаслените култури, където са създадени по-голямата част от съществуващите сортове, интродукцията, селекцията и сортоподдържането са прекратени повече от 2 години.

Събират се тонове диворастящи билки и се изнасят като суровина вместо да се търсят възможности и да се подкрепя преработка в България. Не се развиват науката и технологиите (химия, биохимия, фармация и т.н.) за преработка на билките и тяхното интелигентно оползотворяване и производство на екстракти, лекарства, козметика и т.н. Не се развиват връзките и партньорството между научно-изследователските институции и преработвателните предприятия.

Земеделските производители нямат достатъчно познания за културите от лечебни растения и технологиите на отглеждане. Степента на механизация при култивиране, както и при обработка на билките е ниска.

Програмата за развитие на селските райони 2014-2020 не мотивира култивирането на ЛР. Критериите за кандидатстване не са съобразени с българската действителност.

На лице са проблеми с анализите и доказване на качеството на суровината от ЛР в България. Случва се изследвания в български лаборатории да не се приемат и да се оспорват от клиентите в Европа и по света. Анализите в България са с високи цени и трудно достъпни за множеството земеделски производители и билкозаготвителите. При липса на признати доказателства за качеството, производителите и търговците не могат да претендират за реална и справедлива цена основана на качеството и са уязвими при рекламации и спорове с клиентите.

В същото време, в световен мащаб България като производител на билки има сериозна конкуренция, както от съседни страни като Македония, Сърбия, Албания, по далечни като Полша и Египет, така и от други големи производители като Индия и Китай. За съжаление има тенденция имиджът на България да се влошава и на международния пазар се налага мнението, че българските билки са некачествени. Необходими са целенасочени мерки за:

- подобряване на качеството на изнасяните суровини и продукти, както и на имиджа на страната като производител на разнообразни и качествени билки и продукти от тях;

- популяризиране на българските билки на нашия и на чуждите пазари – на изложения и панаири в България; на големи международни изложения и панаири, както и на не толкова мащабни регионални и национални събития подходящи за малки български производители в страни като Италия, Швейцария, Германия и др. с високо търсене на растителни суровини;
- търсене и навлизане на нови пазари, като близкия и далечния Изток например.

Целенасочената подкрепа, в това число и финансова, за преработка на суровината в България ще доведе до повече предприемачески бизнес инициативи за производство на крайни продукти (козметика, хранителни добавки, подправки, чайове, лекарства) у нас. Така няма да изнасяме суровина, а продукти с добавена стойност. Ще се повиши печалбата от българските билки, която остава в страната. Първичната преработка на билки (сушене, почистване, нарязване, пакетиране) носи едва 5-6% добавена стойност. Само едно ниво по-нагоре в преработката – екстракция и получаване на екстракти ще донесе още 10-15% добавена стойност. Производството на крайни продукти – козметика, лекарства, храни и т.н. добавя още повече. В допълнение ще се увеличат работните места, което е още едно основание за прилагане на такава политика като се има предвид, че ЛР се отглеждат и събират в селските райони с висока безработица и с тях работят предимно социално слаби граждани и представители на ромското малцинство.

Преработката на място в България е най-добрият начин за интелигентно оползотворяване на ЛР, за да може по-голяма част от печалбата и работните места да останат в България, а не да изнасяме суровина.

2. Недостатъчно статистически данни за култивирането на лечебни растения в България. Актуализиране на законодателството.

В агростатистиката се събират данни само за десет вида ЛР - роза, лавандула, мента, валериана, маточина, кориандър, резене, анасон, бял трън и градински чай. Информацията относно видове като мащерка, жълт кантарион, лечебна ружа, мурсалски чай и др. изобщо няма. Ароматните и медицинските растения са приети за приоритетни видове и са включени в Програмата за развитие на селските райони 2014-2020 г. за подпомагане, но за по-голямата част от тях не се събират статистически данни, което е парадоксално. Редно е в агростатистиката да се събира информация поне за тези видове лечебни или така наречените етерично-маслени и медицински растения, описани като приоритетни за ПРСР 2014-2020. Такава информация ще бъде много полезна при търсене на суровина от страна на преработвателите и търговци, ще улесни планирането и оценката на търсени и предлагани количества в страната и очаквана цена на продукцията. Ще улесни ЗП при реализация на продукцията. Ще се натрупа информация и ще се улесни нейното предоставяне по места (области, общини) къде какви ЛР виреят добре, за пригодността на земята за отглеждането им и т.н. Ще се натрупат данни за планиране на отглеждането на ЛР в страната, както и планиране на мерките свързани с лечебните растения по Програмата за развитие на селските райони и други оперативни и финансиращи програми.

Събирането на статистически данни ще се улесни, ако **удостоверенията за култивирани лечебни растения се издават от областните дирекции „Земеделие“, вместо от общинските администрации.** Съгласно чл. 46, т.3 от ЗЛР общините издават удостоверения за култивиране на всички ЗП, които отглеждат лечебни растения.

Практиката е отговорните общински служители (еколози или експерти „земеделие“) да издават удостоверенията след проверка на място за наличието на съответното декларирано от ЗП насаждение.

На практика обаче ОД „Земеделие“ е институцията на територията на съответната област, която поддържа регистъра на земеделските стопани, изпълнява задължения като орган на поземлена собственост, произтичащи от нормативната уредба, създава и поддържа регистри свързани със Системата за идентификация на земеделските парцели, извършва проверки на място на регистрирани земеделски стопани за удостоверяване верността на данните, събира, обработва и изпраща в МЗХ данни при провеждане на периодични и еднократни статистически изследвания в областта на земеделието, включително статистика за отглежданите ЛР в страната (възложени от МЗХ)“ (по Устройствен правилник).

В допълнение експертите в ОД „Земеделие“ имат подходяща подготовка (агрономи, икономисти в селското стопанство) и информация относно култивирането, докато за голям брой общински еколози, които са експертите пряко ангажирани в издаването на удостоверения тази материя е далеч от професионалната им подготовка, което затруднява и забавя процедурата.

Издаването на удостоверения за култивиране на ЛР би следвало да става от съответната Областна дирекция „Земеделие“ както за регистрираните, така и за нерегистрираните ЗП. По този начин ще се създаде база данни и ще има статистика за отглеждането на лечебни растения в страната, които в момента са оскъдни. Проверката на терен за удостоверяване наличието на насаждението и верността на данните е важна тъй като при търговията с лечебни растения се наблюдават опити да се предлагат билки, незаконно събрани от природата смесени с култивираните билки, с цел ползване на издаден документ за произход - удостоверението за билки от култивирани лечебни растения.

Противоречие се наблюдава и относно събирането на диворастващи лечебни растения от находищата в земеделските земи държавна собственост. Понастоящем съгласно Чл. 22. от ЗЛР позволително за ползване на лечебните растения се издава от **областния управител**, когато ползването е от **земеделски земи – държавна собственост**, в границите на населените места и в поземления фонд, след заплащане на такса в областната администрация.

В същото време съгласно Чл. 24. (1) от Закона за собствеността и ползването на земеделските земи „Държавата запазва собствеността си върху земеделските земи, заварени от този закон, с изключение на земите, чиято собственост подлежи на възстановяване. **Министърът на земеделието и храните упражнява правата на собственика за земите от държавния поземлен фонд**, като ги отдава под наем или аренда, учредява ограничени вещни права върху тях, извършва продажба и замяна със земеделски земи на физически и юридически лица по парична равностойност, определена съгласно наредбата по чл. 36, ал. 2.“. **Би следвало позволителното за събиране на билки от диворастващи ЛР от държавния поземлен фонд да се издават и съответно да се събират такси за ползване от Областна дирекция „Земеделие“, подчинена на Министъра на земеделието и храните, а не от Областната администрация.**

Събирането на статистически данни за култивирането на лечебни растения в България е свързано и с уеднаквяване/съгласуване на терминологията. **В нормативната база, както и в планови и стратегически документи се използва разнообразна терминология за една и съща група растения – лечебните видове, от**

които се добиват билки. Едновременно съществуват термини като „лечебни растения“, „медицински растения“, „медицински и ароматни растения“, „етерично-маслени и ароматни растения“, „етерично маслени и лекарствени култури“, „медицински култури“, „технически култури“ и т.н. Това води до трудности при обработка и обобщаване на информацията. **Не навсякъде има препратки и дефиниране, когато определени групи растения спадат и към лечебните растения.** Например: В Подмярка 4.1 *Инвестиции в земеделски стопанства* на Програмата за развитие на селските райони (ПРСР) има условие „Кандидатите, юридически лица с проекти в селски райони, създадени до 1 година преди кандидатстването за проекти с инвестиции в **производство на „етерично – маслени и медицински култури“** не доказват доход от земеделска дейност и/или доход от услуги директно свързани със земеделска дейност и/или преработка на земеделска продукция и/или участие и подпомагане по схемата за единно плащане на площ.“ В някои от приоритетите за избор на проекти по мерките на ПРСР също фигурират „етерично – маслени и медицински култури“ без да е дефинирано, кои видове включва тази група.

От друга страна групата „ягодоплодни овощни видове (ягода, малина, арония)” е съставена изцяло от видове лечебни растения. Те попадат ли в групата на т. нар. в Програмата „медицински култури“, за които се отпуска финансиране с приоритет?

При събиране на статистически данни (доколкото това се прави) за отглеждане на лечебни растения в страната отчитат ли се като такива площите с „ягодоплодни овощни видове (ягода, малина, арония)” и т.н.?

3. Трудности и ограничения при кандидатстване за субсидии в сектора по отглеждане, преработка и маркетинг на лечебни растения

Програмата за развитие на селските райони 2014-2020 г. на практика не мотивира култивирането на ЛР. Критериите за кандидатстване не са съобразени с българската действителност. Достатъчно е да се направи справка в таблицата за изчисление на стандартния производствен обем (СПО) на стопанството. За да са избираеми дори по стартиращите мерки земеделските стопани трябва да са започнали култивирането на минимум 5,8 ха с лечебни растения (СПО 2000 € - подмярка 6.3 Стартова помощ за развитието на малки стопанства) или минимум 23 ха (СПО 8000 € - мярка 6.1 „Стартова помощ за млади земеделски производители“). Толкова е минимумът и по мярка 4.1. „Инвестиции в земеделски стопанства“ и мярка 4.2 „Инвестиции в преработка/маркетинг на селскостопански продукти“. Макар, че това е минимума, за голямата част от култивираните лечебни растения, които се отглеждат в по-малки семейни ферми това са големи/недостижими площи. В допълнение спецификата при ЛР е, че обикновено при тяхното отглеждане се влага повече ръчен труд и отглеждането в по-големи масиви води до проблем в осигуряването на работна ръка.

За разлика от традиционното производство на плодове и зеленчуци, където най-често можеш да обереш плодовете и зеленчуците и да ги продадеш на борсата в същия ден, при билките е необходимо те да бъдат изсушени/замразени, за което се изисква наличието на големи навеси, скари или сушилници, хладилници. Необходимостта от изграждането на тези съоръжения оскъпява много билкопроизводството. Ако в близост няма предприемачи (билкозаготвители или преработватели на суровината) с такива

съоръжения, където ЗП да предаде свежите билки още в деня на тяхното събиране от полето, продукцията се разваля много бързо и той търпи загуби.

Първоначалната инвестиция дори само за постигане на качествено изсушаване е твърде голяма за повечето ЗП.

Имаме суровина, но ЗП и предприемачите в селските райони нямат средства, които да инвестират за преработка на билките и търсене на пазари. Необходими са възможности за получаване на субсидии за изграждане на преработвателни единици от сушилни и опаковъчни линии за сухи билки, до по-високотехнологични производства на растителни екстракти, масла и готови продукти – хранителни добавки, козметика, лекарства, храни.

Сертификатите за качество на билките са задължително условие за тяхната реализация. Анализите за качеството на билките в акредитирани лаборатории са много скъпи за голям брой производители. Ако разходите на ЗП за тези анализи се намалят ще се улесни достъпа до пазара и ще се насърчи отглеждането на ЛР. Финансова подкрепа за акредитирана лаборатория за извършване на необходимите анализи на растителна суровина (съдържание на БАВ; микробиологична чистота, съдържание на остатъци от пестициди и т.н.) би помогнало много в тази насока.

Интерес от ЗП да отглеждат лечебни растения има, но липсата на информация за възможности за реализация, пазари и цени спира производителите. Липсва опит за маркетинг на продукцията. Фирмите износителки на билки не обявяват цени и не договарят своевременно и основно се работи със заявки в последния момент, което прави пазара с големи дисбаланси и вариации на цените. Това от своя страна спира култивираното отглеждане на билки, защото при неяснота в търсенето и цените никой не се наема да отглежда билки, особено многогодишни. Като решение на проблема може да се счита създаването на борса за билки, на която да може да се заявява търсенето и цените като на борсата ще могат да се представят не само български, но и чужди фирми, които по друг начин не могат да се представят на пазара на билки в България. Полезно ще бъде предоставяне на информация на ЗП относно: фирмите износителки на билки; какви са възможностите за подкрепа за представяне на фирми и производители на различни изложения (например чрез МЗХ, чрез агенцията за малък и среден бизнес и др.).

От гледна точка на новата ПРСР 2014-2020 се очаква много добра роля да изиграят мярка 4.2. *Инвестиции в преработка/маркетинг на селскостопански продукти* и 9. *Учредяване на групи и организации на производителите* от гледна точка на това, че сектора има нужда от окрупняване на производството, подобряване на първоначалната обработка и преработката на билките, както и съвместното представителство на външните пазари.

Сигурни субсидии могат да получат само стопаните, които отглеждат ЛР по биологичен начин по мярка 11 „Биологично земеделие“. Хубавото е, че биологично произведената суровина от ЛР все повече се търси, а за много клиенти дори е задължително изискване и България има добри условия за биоземеделие. Биосуровините са с най-висок ръст на търсене на международните пазари, особено що се отнася за суровини за фармацевтичната и козметичната промишленост, каквито са билките.

4. Селекция на сортове лечебни растения и създаване и актуализиране на технологии за отглеждане

Технологиите за отглеждане на лечебни растения са остарели и не отговарят на променените условия (екологични, социално-икономически, пазарни.) Без съвременни технологии за отглеждане на ЛР няма как да се извършва тяхното култивиране.

В момента в България няма интродукция на нови видове и сортове лечебни растения, липсва селекция, а сортоподдържане на съществуващите не се прави /с малки изключения в някои частни семепроизводни стопанства/. На практика няма институция или институт, където се работи селекция на лечебни и ароматни растения и почти никъде не се интродуцират чужди високопродуктивни сортове и популации.

Посевният и посадъчен материал, който се предлага законно на пазара е стандартен, което означава, че на практика той не се контролира от ИАСАС. У нас липсва производството на предбазов, базов и сертифициран материал от тази група култури. Не се спазват разпоредбите на Закона за защита на новите сортове и породи животни.

В същото време билкозаготвителите в лицето на Българска асоциация на билкарите и гъбарите настояват да се изготвят методики за ефективно размножаване на видовете лечебни растения с цел последващо култивиране. Всичко това да се сведе до ниво билкозаготвители и земеделски производители чрез оказване на методическа, финансова и друга помощ. Билкозаготвителите призовават да се отделят достатъчно финансови средства от държавата за научни изследвания в сферата на селекция и внедряване на нови сортове ЛР и поддържане на старите доказали се сортове.

5. Производство на качествен посевен и посадъчен материал от лечебни растения съобразено със законовите изисквания

В България има регистрирани над 4800 производители, заготвители и търговци на посевен и посадъчен материал /почти толкова колкото и в Германия/. За малка страна като нашата, това е твърде голям брой, като се има предвид, че ИАСАС разполага само с 6 териториални звена, 25 служби и минимален брой служители в тях.

Много от производителите на размножителен материал не разполагат с необходимите знания, опит и материална база за производство на качествен посевен и посадъчен материал. Честа практика е и фиктивното назначаване на специалисти /агрономи/, както изисква закона, ако регистрираните лица нямат нужното образование. Наблюдава се нелегална търговия със семена и разсади. Нелегалното производство на семена и разсади води до:

- Нелоялна конкуренция. Нелегалните производители не плащат данъци върху приходите си и авторско право на собствениците на сортовете и технологиите. Нелоялната конкуренция унищожават и тези, които искат и работят според закона.
- Липса на автентичност - липса на сортова и понякога на видова чистота или размножаване на нископродуктивни сортове и популации. Така не се постига и необходимия социален ефект по отношение на възможните приходи – когато не се използват високопродуктивни сортове и популации, производителите не могат да получат очакваните добиви и това им действа демотивиращо, отказва ги от култивирането на ЛР и създава лош имидж на бранша.

Преработвателите също търпят загуби от по-лошите рандемани, губят и търговците поради по-лошото и нетипизирано качество.

- Лошо качество на посадъчния материал /неотговарящ на минималните изисквания за качество записани в Наредба 24 от Закона за посевния и посадъчния материал /ЗППМ/.
- Стимулиране на кражбите на семенен и вегетативен материал от полето.

Информацията в списъка производители, търговци и заготвители на посевен и посадъчен материал от лечебни растения е неактуална. В него има много лица, които са прекратили своята дейност или въобще не са се занимавали с това. Семейно и разсадопроизводството се извършва и от лица нерегистрирани в Изпълнителната агенция по сортоизпитване апробация и семеконтрол.

За да се улесни и подобри контрола от страна на Изпълнителната агенция по сортоизпитване апробация и семеконтрол върху производството и търговията на посевен и посадъчен материал от лечебни и ароматни растения могат да се предприемат няколко стъпки като:

- Списъкът на производители, търговци и заготвители на посевен и посадъчен материал от лечебни растения в ИАСАС да се раздели и поддържа отделно за производителите и отделно за търговците.

- Регистърът да се поддържа на географски принцип по райони/области.

- Производителите да се пререгистрират през 5 години.

При актуален списък не само ще се улесни контрола по спазване на законодателството, но и ЗП ще могат по-лесно да намират подходящи производители на посевен и посадъчен материал в своя район.